

het van belang om het gesprek aan te gaan met de verschillende samenwerkingspartners, zodat de mogelijkheden die de Wams biedt ook worden gebruikt als dat noodzakelijk is.

Uit de interviews is naar voren gekomen dat een goede samenwerking vooral afhangt van de goede contacten tussen de professionals op de werkvloer. In aanvulling daarop kan het nog wel eens meerwaarde bieden om afspraken of een convenant te maken op bestuurlijk niveau, maar het belangrijkste blijven de contacten op de werkvloer. Het is daarom van belang om het gesprek aan te gaan met de samenwerkingspartners uit de aanpalende domeinen over de betekenis van de Wams voor deze samenwerking (op meer strategisch niveau en op uitvoerend niveau).

In het algemeen vindt er op dit moment al regelmatig overleg plaats met de samenwerkingspartners, die overleggen kunnen ook gebruikt worden om samen te spreken over de samenwerking na inwerkingtreding van de Wams. De additionele uitvoeringskosten voor gemeenten kunnen hier naar verwachting relatief beperkt blijven.

8. Training medewerkers

Het is van belang om te waarborgen dat de verwerking (en het delen) van gegevens van cliënten op een zorgvuldige manier gebeurt. Deels kan dit worden ondervangen in werkprocessen, werkinstructies en ICT-applicaties, maar het is ook cruciaal dat de medewerkers goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden en de onmogelijkheden die de Wams biedt.

De medewerkers moeten goed op de hoogte zijn van de eisen die gesteld worden aan het zorgvuldig delen en verwerken van persoonsgegevens (in lijn met de AVG), maar het is net zo belangrijk dat de medewerkers goed in staat zijn om vast te stellen wat met 'indien noodzakelijk' wordt bedoeld. Bij een te ruime interpretatie van het begrip 'indien noodzakelijk' kan er nog steeds sprake zijn van privacy-risico's. Het vaststellen van de noodzakelijkheid van het delen van de gegevens is afhankelijk van de inhoud van de casus. Door middel van trainingen kan hier invulling aan worden gegeven, zodat de medewerkers hier goed van op de hoogte zijn.

Het gaat hier overigens niet om een training van een paar uur of een dagdeel, maar om een meerdaagse training. In die gemeenten waar nu nog beperkt gegevens worden gedeeld omdat "het niet mag van de AVG" is de impact groot. Er kan dan zelfs wel worden gesproken van een cultuurverandering bij de medewerkers: van 'het mag niet' naar 'het mag als het noodzakelijk is'. Dit punt raakt al het handelen van de medewerkers, er is in de interviews zelfs gesuggereerd dat het tijd wordt voor een masteropleiding 'integraal werken in het sociaal domein.'

Op dit moment zijn er naar schatting 37.300 werknemers bij gemeenten in het sociaal domein.³⁸ Als we ervan uitgaan dat de helft van de werknemers te maken krijgt met de Wams (met een training van 1 tot 2 dagdelen) en twintig procent van de werknemers intensief te maken krijgen met de Wams (die zich in het bijzonder bezig houden met meervoudige of ernstige problematiek met een

³⁸ Regioplan & Cebeon (2019), *De arbeidsmarkt van het sociaal domein*.

training van 2 tot 4 dagen extra) dan komen de kosten voor heel Nederland uit op een bedrag van € 10,7 miljoen tot € 22,9 miljoen.³⁹

9. Communicatie (richting partners)

In aanvulling op het bovenstaande punt is het ook van belang dat de samenwerkingspartners in de aanpalende domeinen ook goed op de hoogte zijn van de wijzigingen van de Wams en wat dat betekent voor de werkprocessen en verplichtingen met betrekking tot bijvoorbeeld het delen van gegevens met de gemeente. Het ligt voor de hand dat er vanuit de Rijksoverheid een actieve communicatie gaat starten naar de koepelorganisaties van de partners in de aanpalende domeinen. Naarmate er meer communicatie is vanuit de Rijksoverheid is er minder noodzaak voor communicatie vanuit de gemeenten zelf (los van het bespreken van de samenwerking met partners zoals opgenomen onder stap 7). In dat geval hoeft dit niet te leiden tot een substantiële stijging van de uitvoeringskosten voor gemeenten.

10. Communicatie (richting cliënten)

De Wams heeft ook gevolgen voor de cliënten. Het is van belang om de cliënten goed te informeren over hun rechten, plichten en mogelijkheden (in het bijzonder in relatie tot de gegevensuitwisseling). Als er nu geen gegevens worden gedeeld, dan hoeft een cliënt daar ook niet over te worden geïnformeerd. Als door de betere juridische onderbouwing voor het delen van gegevens, straks wel gegevens worden gedeeld dan is het ook van belang om de cliënt daarover te informeren.

Voor een belangrijk deel heeft deze communicatie een generiek karakter (rechten, plichten en mogelijkheden van de cliënt) en het ligt daar voor de hand om collectief voorbeelden uit te werken die alle andere gemeenten dan weer kunnen gebruiken. Dit kunnen gemeenten als input gebruiken voor de eigen communicatie richting hun inwoners; deze communicatie zal er in iedere gemeente anders uitzien omdat de inrichting van het sociaal domein er in iedere gemeente anders uit ziet.

11. Coördinatierol bestaande cliënten

In de Wams is opgenomen dat een coördinator moet worden aangewezen wanneer dat nodig is voor een succesvolle aanpak. Aan het einde van het implementatietraject is de gemeente gereed om uitvoering te geven aan de aanpak van meervoudige problematiek voor nieuwe cliënten. Implementatiekosten

In de voorgaande paragraaf is een uitwerking gemaakt van de stappen die gemeenten kunnen helpen bij de implementatie van de Wams in hun eigen gemeenten. In de volgende tabel is een overzicht gemaakt van de implementatiekosten voor de Wams.

³⁹ De kosten voor de trainingsuren komen dan uit op 4 uur * 50% * 37.300 werknemers * € 55 (schaal 7) + 16 uur * 20% * 37.300 werknemers * € 55 (schaal 7) ≈ € 10,7 miljoen in de minimumvariant tot 8 uur * 50% * 37.300 werknemers * € 55 (schaal 7) + 32 uur * 20% * 37.300 werknemers * € 59 (schaal 8) ≈ € 22,9 miljoen in de maximumvariant.

Tabel 5.1: Implementatiekosten Wams

Stap	Kosten per gemeente		Kosten heel Nederland		Toelichting
	Min (in € 1.000)	Max (in € 1.000)	Min (in € mln.)	Max (in € mln.)	
1. Kennismaken van wet- en regelgeving	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Kosten beperkt bij goede communicatie
2. Aanstellen projectleider implementatie + opstellen implementatieplan	49	197	24,7	24,7	Projectleider van 0,5 fte (kleine gemeente) tot 2 fte (grote gemeente)
3. Bepalen visie en opstellen plan	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Plan reeds in Wmo 2015
4. Bepalen impact eigen organisatie	20	50	9,7	9,7	Samenloop met kosten stap 5, 6 en 7
5. Aanpassen werkprocessen/werkinstructies	.	2	..	0,8	
6. Aanpassen ICT	PM	PM	PM	PM	Geen indicatie te geven
7. Bespreken samenwerking met partners	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt	
8. Training medewerkers	-	-	10,7	22,9	4-8 uur voor 50%, 16-32 uur extra voor 20% werknemers
9. Communicatie (richting partners)	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Kosten beperkt als centrale ondersteuning
10. Communicatie (richting cliënten)	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Kosten beperkt als centrale ondersteuning
Totaal			45,1	58,1	

Uit de tabel komt naar voren de kosten voor de gemeentelijke implementatie tussen de € 45,1 en € 58,1 miljoen liggen. De grootste kostenposten hangen samen met het aanstellen van een projectleider, het uitvoeren van een gemeentelijke impactanalyse, het aanpassen van de ICT (al was het niet mogelijk om deze kosten te becijferen) en de trainingen van de medewerkers.

Het gaat hier om zeer substantiële bedragen, maar daarbij moet in ogenschouw worden genomen dat het een implementatie is die veel werknemers bij de gemeente raakt en die ook veel impact kan hebben op de werkzaamheden in de gemeenten. In de interviews is wel gesproken van een cultuurverandering bij de medewerkers: van 'het mag niet' naar 'het mag als het noodzakelijk is'.

De kosten voor de gemeentelijke implementatie kunnen nog wel beperkt worden door collectieve implementatieondersteuning te organiseren, door collectief te ontwikkelen en uit te werken wat collectief met de gemeenten kan (vanuit Samen Organiseren). Voor de implementatie van de Wet open overheid is de implementatieondersteuning voor een bedrag van € 1 miljoen over een periode van 3 jaar georganiseerd.

Daarbij is het ook aan te raden om de hoogte van deze kosten verder aan te scherpen op basis van ervaringen met de implementatie van de Wams bij gemeenten.

Er zijn ook aanzienlijke inspanningen nodig om de samenwerking met aanpalende domeinen te verbeteren en de extra mogelijkheden die de Wams daarvoor biedt daadwerkelijk te benutten.

Omdat hier geen sprake is van een direct gevolg van de Wams, maar van een indirect effect zijn die in deze kostenschatting buiten beschouwing gebleven.

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn de conclusies en aanbevelingen opgenomen van de impactanalyse van de Wams. De aanbevelingen geven richting aan de gewenste vervolgacties voor een succesvolle en tijdige implementatie van de Wams.

6.1. Conclusies

In de voorliggende impactanalyse is inzicht gegeven in de uitvoerbaarheid en de impact van de nieuwe regelgeving op de gemeentelijke organisaties. Tevens zijn aanbevelingen opgesteld voor een succesvolle implementatie van de nieuwe regelgeving bij gemeenten. In deze paragraaf zijn de conclusies gepresenteerd aan de hand van de beantwoording van de onderzoeksvragen.

Wat wijzigt er in de werkwijze van de gemeente door de nieuwe regelgeving?

Door de Wams de opdracht aan de gemeenten aangescherpt, worden een aantal verplichtingen en bevoegdheden benoemd en worden de daarbij benodigde wettelijke grondslagen voor het delen van de noodzakelijke gegevens geschapen. Daardoor wordt duidelijk dat het delen van gegevens, waar dat noodzakelijk is voor een integrale dienstverlening in het sociaal domein en in de samenwerking met de aanpalende domeinen, juridisch mogelijk is. De juridische risico's die veel gemeenten er nu toe brengen om het delen van gegevens te beperken worden daardoor weggenomen of in ieder geval sterk verminderd.

Wat betekenen deze veranderingen voor de gemeentelijke organisatie?

Gemeenten kunnen door de Wams vaker gegevens delen dan ze tot nu toe deden en daar hun dienstverlening op aanpassen.

Is de gemeente voldoende toegerust voor een doeltreffende uitvoering?

De meeste gemeenten hebben tot nu toe de juridische risico's van gegevens delen zwaar laten wegen. Daardoor is een aanzienlijke aanpassing van de organisatie nodig om van de mogelijkheden die de Wams biedt gebruik te kunnen maken en te waarborgen dat het delen van gegevens voor de gecoördineerde aanpak conform de regels voor de bescherming van persoonsgegevens gebeurt.

Welke kosten en besparingen voor de gemeentelijke uitvoering zijn aan deze wijziging van de regelgeving verbonden?

In de impactanalyse is het beeld ontstaan dat de Wams zowel kostenverhogende als kostenverlagende effecten heeft op de uitvoering in het sociaal domein. Er lijken geen extra structurele middelen nodig te zijn. Wel zijn eenmalig financiële middelen nodig om de Wams te implementeren. Omdat gemeenten niet over deze middelen beschikken is aanvullende financiering (vanuit het rijk) nodig.

Hoe kunnen veranderingen worden geïmplementeerd en wat zijn de randvoorwaarden en risico's?

Wanneer de benodigde financiële middelen beschikbaar komen zijn gemeenten zeer wel in staat om de Wams te implementeren. Landelijke implementatie ondersteuning kan de benodigde inspanning voor een individuele gemeente beperken.

Zonder aanvullende middelen bestaat het risico dat de Wams gebrekkig zal worden geïmplementeerd of dat de wet een dode letter blijft. De beoogde meer integrale dienstverlening aan cliënten komt dan niet tot stand en het delen van gegevens voor de gecoördineerde aanpak zal dan mogelijk niet volledig op de vereiste zorgvuldige wijze kunnen worden uitgevoerd.

Het risico bestaat dat partijen in de aanpalende domeinen onvoldoende kennis nemen van de Wams, waardoor de gemeente die op vrijwillige basis medewerking vraagt voor het delen van gegevens onvoldoende respons krijgt.

6.2. Aanbevelingen

In deze paragraaf zijn de aanbevelingen uit het rapport in samenhang gepresenteerd. Het is een overzicht van de gewenste vervolgacties die nodig zijn voor een succesvolle implementatie van de Wams volgens de gemeenten.

Stel financiële middelen gericht beschikbaar. Geconstateerd is dat het nodig is om aan individuele gemeenten extra financiële middelen beschikbaar te stellen om de implementatie in hun gemeente voor te bereiden en uit te voeren. Daarbij bevelen wij aan om de middelen voor dat doel gericht te verstrekken. Door de middelen op een gerichte manier beschikbaar te stellen wordt geborgd dat ze door gemeenten ook voor het beoogde doel kunnen worden gebruikt.

Organiseer landelijke implementatie ondersteuning. De kosten daarvan zijn nu nog niet in de kostenraming opgenomen. Wij adviseren om als rijk en gemeenten een gezamenlijk plan te maken en daarbij ook afspraken te maken over de verdeling van de kosten. Ons advies is om daarbij

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

gebruik van de 'Samen organiseren' aanpak die de VNG inmiddels in tal van projecten toepast. Daarbij worden de inhoud en de benodigde doorlooptijd van een Samen Organiseren project per casus bepaald. In de voorbereidingsfase wordt een generiek bruikbare aanpak ontwikkeld die vervolgens landelijk aan alle gemeenten beschikbaar wordt gesteld. Bij een groot project, zoals de implementatie van de Wams, valt ernstig te overwegen om daarna ook implementatie ondersteuning voor gemeenten tijdens de invoeringsfase te organiseren.

Stel een aantal informatieproducten beschikbaar. Het is aan te bevelen om deze in het hierboven genoemde project te ontwikkelen. Belangrijke onderwerpen om aandacht aan te besteden zijn:

- Uitleg en interpretatie van de wetgeving
- Een voorbeeld implementatieplan
- Een praktische werkwijze hoe het delen van gegevens in de praktijk in het sociaal domein zorgvuldig kan worden uitgevoerd. Een referentie is het 'Protocol uitwisseling persoonsgegevens bij ondermijning' dat het kader vormt voor het delen van gegevens in het ondermijningsdomein. Met een dergelijk protocol, plus oefenmateriaal, workshops, een vraagbaak en dergelijke, kunnen professionals in staat worden gesteld om te voldoen aan de wettelijke eisen t.a.v. de bescherming van persoonsgegevens.

Communiceer op landelijk niveau met partijen in de aanpalende domeinen over de gevolgen van de Wams. Gemeenten geven aan dat het risico aanzienlijk is dat er anders in de praktijk van de samenwerking met partijen in de aanpalende domeinen weinig tot niets zal veranderen.

Geef ruimte voor een geleidelijke invoering van de Wams. De datum waarop de wet kan worden ingevoerd is afhankelijk van de tijd die nodig is voor de parlementaire behandeling. Uitgaande van de aanname dat dit op z'n vroegst op 1 januari 2023 mogelijk zal zijn, is er tot de invoeringsdatum nog ruim anderhalf jaar te gaan. We raden aan om een jaar uit te trekken voor het ontwikkelen van generieke producten voor de implementatie ondersteuning. Een meer integrale dienstverlening in het sociaal domein invoeren is een interne aangelegenheid voor de gemeenten waarbij ze niet van externe partijen afhankelijk zijn. De tijd die daarvoor nodig is varieert met de uitgangssituatie in een gemeente en de ambitie van het gemeentebestuur. In veel van de gemeenten in het onderzoek moet rekening gehouden worden met een invoeringstraject van een jaar, in sommige gemeenten zal een langere doorlooptijd mogelijk zijn. Om de dienstverlening van de gemeente beter af te stemmen met de partijen in de aanpalende domeinen is vrijwillige medewerking van die partijen nodig, daar is op grond van de gesprekken een benodigde doorlooptijd van meer dan een jaar zeer aannemelijk.

Dit alles maakt het bijzonder lastig om een landelijke invoeringsplanning te maken en een datum te noemen waarop alle gemeenten een samenhangende uitvoering in het sociaal domein hebben gerealiseerd. Het is mogelijk om in het kader van de implementatie ondersteuning te monitoren welke vorderingen gemeenten maken. Onze aanbeveling is om niet naar één gezamenlijke einddatum te streven.

Verken de behoefte aan een opleiding integraal werken in het sociaal domein. Integraal werken in het sociaal domein, met name wanneer het complexe problematiek betreft, vergt van de professionals een specifieke combinatie van attitude, kennis en vaardigheden. Nu ontwikkelen professionals die in de praktijk. Door een gemeente is aangegeven dat een gerichte opleiding integraal werken in het sociaal domein niet in het bestaande opleidingen aanbod voorkomt en wel in een behoefte zou voorzien. Ons advies is om verder te verkennen hoe groot de behoefte aan een dergelijke opleiding is en hoe deze mogelijkerwijs tot stand kan komen.

Bijlage A

Data Protection Impact Assessment Wetsvoorstel Aanpak meervoudige problematiek sociaal domein (Wams)

Versie 1.0

Auteur: Johannes Homan

VNG-realisatie/IBD

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag

070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

1. Inleiding

1.1. Voorgeschiedenis

De Nederlandse gemeenten kregen in aanvulling op de al bestaande taken (o.a. schuldhulpverlening) met ingang van 1 januari 2015 een aantal taken erbij binnen het sociaal domein, te weten maatschappelijke ondersteuning (Wet maatschappelijke ondersteuning), participatie (Participatiewet) en jeugdzorg (Jeugdwet). In aanloop daar naartoe presenteerde het toenmalige kabinet een beleidsvisie met richtlijnen voor het zorgvuldig omgaan met persoonsgegevens in de gemeentelijke praktijk in het kader van de decentralisaties 'Zorgvuldig en Bewust'. Daarbij werd uitgegaan van het belang dat gemeenten op een soepele manier informatie over burgers konden opvragen en uitwisselen, zonder dat er nodeloos of overmatig gegevens werden opgevraagd, gedeeld of anderszins verwerkt. Professionals moesten zich in de uitvoering van hun werk ondersteund voelen in plaats van defensief te handelen vanwege onduidelijkheden en onzekerheden over de gegevensuitwisseling.

Bij de totstandkoming van deze visie werd voornamelijk geconcludeerd dat er voor het mogelijk maken van de gewenste gegevensdeling geen noodzaak was voor een nieuwe wetgeving voor gegevensverwerking en privacy in het sociaal domein. De (toekomstige) wettelijke kaders, zouden genoeg ruimte bieden om de noodzakelijke gegevensdeling te kunnen realiseren en tegelijkertijd de privacy te borgen. Daarbij zouden gemeenten voor een deel in de praktijk werkprocessen ontwikkelen. Gemeenten zouden de ruimte moeten krijgen om hun eigen vorm daarin te vinden. Daarbij was het mogelijk dat nieuwe vormen om nieuwe regels en richtlijnen zouden vragen. Het was dan ook van belang die ontwikkeling van nabij te volgen en waar nodig bij te sturen.

Een belangrijk uitgangspunt in de visie was daarom richting geven aan de 'lerende praktijk'. Daarbij zou wel een aantal vervolgacties worden uitgevoerd zoals, uitvoering privacy impact assessments, ondersteuningsprogramma's voor gemeenten, het ontwikkelen van een helpdesk voor gemeenten, de versterking van de positie van burgers en een verdere invulling van de spelregels. De in 2014 gepubliceerde Privacy Impact Assessment Gemeentelijke 3D informatiehuishouding heeft de privacyrisico's in kaart gebracht van de verschillende keuzes die gemeenten konden maken bij de inrichting van hun dienstverlening in het sociaal domein en deed aanbevelingen hoe die risico's te vermijden waren. De PIA 3D bood concrete handvatten bij het inregelen van privacy in de organisatie en de werkprocessen voor de drie decentralisaties. Daarnaast werd aangegeven welke werkwijzen niet gewenst waren, omdat zij gebaseerd waren op bovenmatige gegevensverwerking. Zo werden gemeenten begeleid om deze taken op een zorgvuldige manier te organiseren en uit te voeren.

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

[vngrealisatie.nl](https://www.vngrealisatie.nl)

Het toenmalige College Bescherming Persoonsgegevens was zeer kritisch op het vorenstaande. Het college had in 2013 al gewezen op het ontbreken van een deugdelijke wettelijke regeling voor de domeinoverstijgende verwerking van persoonsgegevens in het sociaal domein. De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) deed in 2015 en 2016 onderzoek naar de lerende praktijk van gemeenten. In het op dat onderzoek gebaseerde rapport d.d. 16 april 2016⁴⁰ heeft de AP haar standpunt herhaald dat de toen geldende (en huidige) wetgeving onvoldoende was om domeinoverstijgend persoonsgegevens te verwerken. Dit standpunt heeft de AP nogmaals bevestigd in 2018⁴¹ naar aanleiding van een onderzoek bij twee gemeenten over het gebruik van de Zelfredzaamheidsmatrix.

Het Rijk en gemeenten werken sinds de decentralisaties in 2015 samen in het Programma Sociaal Domein om daar met professionals aan betere hulp voor (kwetsbare) mensen te werken. Dat gebeurt vanuit 16 trajecten, waarin gewerkt wordt aan praktische oplossingen voor vaak (complexe) vraagstukken, zoals de uitwisseling persoonsgegevens en privacy (UPP-traject). In het UPP-traject staat de vraag centraal: 'Hoe kunnen we gegevens uitwisselen in het sociaal domein en tegelijk de privacy van mensen waarborgen?' Door het ontbreken van een wettelijke grondslag voor gemeenten om persoonsgegevens te verwerken voor integrale dienstverlening aan hun inwoners, ontstond er namelijk steeds meer kritiek op de sociaal domeinwetten waarin de gegevensverwerking is geregeld. Dit heeft geleid tot het Wetsvoorstel aanpak meervoudige problematiek sociaal domein (Wams).

1.2. De Wams.

De Wams is geen nieuwe wet, maar een voorstel om een aantal wetten te wijzigen (voornamelijk de Wmo, maar ook de Jeugdwet, de Participatiewet, de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening en de Zorgverzekeringswet). Het wetsvoorstel strekt ertoe de volgende taken voor het college in de Wmo 2015 te expliciteren:

- Het college kan op verzoek van een cliënt (meervoudige problematiek) of op (een gemotiveerd) verzoek van een reeds betrokken professional (ernstige problematiek) een onderzoek naar de mogelijkheid (of noodzaak) tot een gecoördineerde aanpak bij meervoudige

⁴⁰ Zie hiervoor het rapport Onderzoek toestemming sociaal domein d.d. 16 april 2016 van de Autoriteit Persoonsgegevens.

⁴¹ Rapport Gegevensverwerking gemeente Zaanstad bij toeleiding naar hulp d.d. 15 februari 2018.

of ernstige problematiek instellen, waarbij wordt onderzocht welke problemen spelen, welke hulp al wordt verleend, welke hulp op grond van het sociaal domein zou moeten worden verleend. Zo nodig kan het college ook partijen uit aanpalende domeinen (publieke gezondheidszorg, geneeskundige zorg, langdurige zorg, geestelijke gezondheidszorg, onderwijs, welzijn, wonen - anders dan beschermd wonen op grond van de Wmo 2015 -, werk of ander inkomen - met uitzondering van inkomen op grond van de Participatiewet -, inburgering en openbare orde en veiligheid - waaronder reclassering) bij het onderzoek betrekken. Dit onderzoek vindt plaats in overleg met de cliënt (bij meervoudige problematiek), dan wel zo veel mogelijk in overleg met de cliënt (bij ernstige problematiek).

- Als het onderzoek daartoe aanleiding geeft, draagt het college zorg voor een gecoördineerde aanpak van de gebleken meervoudige problematiek. Daartoe wijst het college een persoon als coördinator aan.
- Als het onderzoek of de gecoördineerde aanpak daartoe aanleiding geeft, kunnen respectievelijk het college, dan wel de aangewezen coördinator, een casusoverleg met de betrokken partijen organiseren.

Het genoemde onderzoek, de gecoördineerde aanpak en het casusoverleg zijn alle drie domeinoverstijgende/integrale verwerkingen van persoonsgegevens.

1.3. Het wetsvoorstel:

- a. biedt wettelijke grondslagen voor de rechtmatige domeinoverstijgende verwerking van persoonsgegevens;
- b. biedt de mogelijkheid om gegevens over gezondheid en persoonsgegevens van strafrechtelijke aard te verwerken, indien dit noodzakelijk is voor de uitoefening van een wettelijke taak;
- c. biedt de mogelijkheid om persoonsgegevens waarover het college al beschikt uit hoofde van zijn sociaal domeintaken verder te verwerken (indien noodzakelijk);
- d. gaat uit van (in beginsel) een plicht tot verstrekking van persoonsgegevens met eventuele doorbreking van een geheimhoudingsplicht;
- e. voorziet in een regeling voor de verwerking van persoonsgegevens in een casusoverleg;
- f. geeft duidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor de gegevensverwerking.

De regering wil in samenwerking met gemeenten en andere betrokken partijen beter zicht krijgen op de risico's en mogelijke maatregelen die gemeenten daarop zelf kunnen nemen. Daarbij zijn er niet alleen zorgen over handelingsverlegenheid van gemeenten waardoor gegevens onnodig niet worden gedeeld, maar er leven daarnaast zorgen in de samenleving over een soms te ruime verwerking van persoonsgegevens door gemeenten en samenwerkende partijen. Daarom is besloten om gedurende het wetgevingstraject DPIA's uit te voeren bij een 15-tal gemeenten op de

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

te verwachte lokale praktijk als gevolg van dit wetsvoorstel. Dit rapport is het verslag van deze gemeentelijke DPIA's.

1.4. Opzet onderzoek + Onderzoeksvragen

Tijdens het onderzoek is gekeken naar de vraag wat op dit moment (dat wil zeggen gedurende het wetgevingstraject) de risico's zijn voor de persoonlijke levenssfeer van de inwoner die zich bij de gemeente meldt met een hulpvraag, dan wel in het geval een derde zich bij de gemeente meldt met een verzoek om een onderzoek in te stellen naar een cliënten waarbij het vermoeden bestaat dat er sprake zou kunnen zijn meervoudige en ernstige problematiek. Daarbij is gekeken naar de volgende fases van de toeleiding naar hulp: de toegang, het casusoverleg en de coördinatie. De onderzoekers hebben 16 gemeenten benaderd, van klein (25.500 inwoners) tot groot (540.000 inwoners).

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode van september 2020 tot en met februari 2021. In deze paragraaf is de onderzoeksaanpak beschreven en is een korte toelichting gegeven op de gehanteerde methodologie om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

1.5. Aanpak onderzoek

Het onderzoek bestond uit drie fasen:

- a. de inventarisatiefase;
- b. de analysefase;
- c. de rapportagefase.

Het proces is begeleid door een begeleidingscommissie waaraan Divosa, het Ministerie van BZK, het ministerie van SZW, het ministerie van VWS, het ministerie van JenV, VNG en VNG Realisatie deelnamen.

Tijdens de **inventarisatiefase** is de onderzoeksaanpak verder uitgewerkt en is de selectie van de te interviewen gemeenten gemaakt. Bij de selectie van de gemeenten is rekening gehouden met gemeentegrootte en landelijke spreiding. Tevens vond in de inventarisatiefase deskresearch plaats. Op basis daarvan is een lijst met gespreksonderwerpen gemaakt voor de te houden interviews. Deze vragenlijst is afgestemd met de begeleidingscommissie.

In de **analysefase** zijn interviews gehouden met betrokkenen bij de toeleiding naar hulp in het sociaal domein van 16 gemeenten. Dat betekent dat in iedere gemeente met meerdere personen is gesproken.

In de **rapportagefase** zijn de resultaten van de PIA voorgelegd aan de geïnterviewde gemeenten in de vorm van twee klankbordbijeenkomsten, waarvoor alle geïnterviewde gemeenten waren uitgenodigd.

2. DPIA

Iedere verwerking van persoonsgegevens is een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene. Ook als deze verwerking gerechtvaardigd is. Daarom moet de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer zo klein mogelijk zijn. Zodoende zijn op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming o.a. de volgende uitgangspunten van belang: een verwerking van persoonsgegevens moet een grondslag hebben, privacy by design (zorg bij het ontwerp van de werkprocessen dat de privacy is gewaarborgd), transparantie (dat het voor de betrokkene helder is wat er met zijn persoonsgegevens gebeurt), dataminimalisatie (alleen die gegevens worden verwerkt die ter zake dienend en noodzakelijk zijn), subsidiariteit (kan het ook op een andere manier dan het verwerken van persoonsgegevens) en beveiliging van de persoonsgegevens (passende technische en organisatorische maatregelen).

Een DPIA is een instrument om vooraf de privacyrisico's van een gegevensverwerking in kaart te brengen. Zodra deze in kaart zijn gebracht, kunnen voorstellen worden gedaan om de risico's te verkleinen.

Tijdens de inventarisatiefase is gebleken dat door de zeer hoge werkdruk in het sociaal domein gemeenten nauwelijks tijd konden vinden om deel te nemen aan het onderzoek. Om die reden was het op voorhand duidelijk dat het niet mogelijk was om een volledige DPIA uit te voeren. Gelet op het wetsvoorstel beperkt het onderzoek zich tot de belangrijkste fases van de wetwijziging, te weten toegang, het casusoverleg en de coördinatie. Daarbij is onderzocht wat de risico's zijn bij de verwerking van persoonsgegevens bij deze fases van de toeleiding naar het sociaal domein en is gekeken of en zo ja, in hoeverre de Wams een oplossing biedt voor de eventuele risico's.

2.1. Resultaten van het onderzoek

2.1.1. Toegang

Bevindingen

Gemeenten zijn geneigd om - mede gelet op de lokale omstandigheden - ieder voor zich het wiel uit te vinden. Zodoende is de toegang tot het sociaal domein in bijna iedere gemeente anders

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

georganiseerd. Het merendeel van de geïnterviewde gemeenten zoekt bij de toegang tot het sociaal domein de samenwerking met lokale partijen, zoals maatschappelijk werk en jeugdhulp. De Participatiewet en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening worden vaak gezien als losstaande domeinwetten ('kokers').

Vrijwel alle gemeenten vragen bij de intake breed uit (meestal aan de hand van de zelfredzaamheidsmatrix, of de GIZ-methodiek). Vaak is er een gecombineerde intake voor Wmo en jeugdhulp, zeker als vooraf het vermoeden bestaat dat er sprake zou kunnen zijn van meervoudige problematiek. Er gaan weinig signalen vanuit de toeleiding van de Participatiewet en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening naar andere sociaal domeinwetten (Wmo en Jeugdwet).

Er is opvallend veel onduidelijkheid over het domeinoverstijgende verwerken van persoonsgegevens bij meervoudige en ernstige problematiek. Daarbij is een vaak gehoorde klacht: 'Het mag niet van de AVG.' Deze onduidelijkheid leidt tot handelingsverlegenheid. Gemeentelijke professionals, beleidsmakers en juristen worstelen met de vraag of ten tijde van het onderzoek naar meervoudige of ernstige problematiek (structureel) persoonsgegevens van andere sociaal domeinwetten mogen worden (her)gebruikt⁴².

Niet alleen de samenwerking en de daarmee gepaard gaande verwerking van persoonsgegevens binnen het sociaal domein verloopt moeizaam. Dit geldt ook voor de samenwerking tussen het sociaal domein en de aanpalende domeinen⁴³, omdat er tussen de betrokken partijen veel discussie is over de (domeinoverstijgende) gegevensdeling ('Het mag niet van de AVG.'). Dit geldt met name waar het gaat om het delen van gegevens met organisaties die over gezondheidsgegevens beschikken.

Sommige gemeenten proberen deze onzekerheid om integraal persoonsgegevens te mogen verwerken weg te nemen door de inwoner om toestemming te vragen voor de (integrale) verwerking van persoonsgegevens tijdens de toeleidingsfase. In de praktijk blijkt dat deze toestemming vooral wordt gebruikt om transparant te zijn over wat er met de persoonsgegevens van de betrokkenen gebeurt. En dat terwijl de Autoriteit Persoonsgegevens in 2016 duidelijk heeft

⁴² In 15 van de 16 gemeenten kwam één of meerdere keren in de interviews de vraag voorbij: 'Mag dit van de AVG?'

⁴³ Aanpalende domeinen zijn publieke gezondheidszorg, geneeskundige en langdurige zorg, onderwijs, welzijn, wonen, werk of ander inkomen, openbare orde en veiligheid.

aangegeven dat toestemming in de toeleidingsfase geen grondslag kan zijn voor de verwerking van persoonsgegevens⁴⁴.

Een complicerende factor in de toeleidingsfase is dat toeleidingstaken vaak worden uitgevoerd door hulpverleners. Laatstgenoemden zijn bang dat wanneer zij toeleidingstaken verrichten, zij in strijd handelen met hun beroepscode (maatschappelijk werkers), of beroepsgeheim (jeugdhulpverlener). Het in strijd handelen met hun beroepscode/beroepsgeheim kan namelijk leiden tot een sanctie. Niet voor iedereen is voldoende duidelijk dat er een verschil is tussen toeleidings- en hulpverleningstaken en dat de uit te voeren taak bepaalt onder welk regime (toeleiding of hulpverlening) een professional valt.

Daar komt bij dat de toeleidingsdossiers en de hulpverleningsdossiers gescheiden dienen te zijn. Dus een hulpverlener die toeleidingstaken uitvoert moet de toeleidingstaken en de daarbij behorende gegevensverwerking gescheiden houden van het hulpverleningsdossier. Voor een aantal gemeenten is het niet voldoende helder hoe deze scheiding in dossiers moet worden vormgegeven.

Het vorenstaande kent nog twee complicerende factoren:

1. Veel gemeenten geven aan dat er de afgelopen jaren sprake is geweest van veel verloop onder de medewerkers/professionals in het sociaal domein. Omdat nieuwe medewerkers niet altijd meteen worden geschoold op het gebied van privacyregels in de sociaal domeinwetten en de AVG, is hun kennis op dat gebied vaak onvoldoende.
2. Alle gemeenten geven aan dat de werkdruk in het sociaal domein als zeer hoog, dan wel als te hoog wordt ervaren. Er is dus zeer weinig tijd om te investeren in kennis op het gebied van privacyregelgeving.

Omdat de Wams wordt gezien als de beste oplossing voor de onduidelijkheid die er heerst over de (integrale) verwerking van persoonsgegevens in het sociaal domein, kijken bijna alle geïnterviewden reikhalzend uit naar de introductie daarvan. Daarnaast geeft het merendeel van de geïnterviewden (professionals in het sociaal domein, beleidsmedewerkers, juridisch medewerkers) daarbij aan dat zij op zoek zijn naar duidelijke richtlijnen en/of werkinstructies, dan wel training over de omgang met persoonsgegevens.

⁴⁴ Zie hiervoor ook het rapport [Onderzoek toestemming sociaal domein](#) van de Autoriteit Persoonsgegevens d.d. 16 april 2016.

Tenslotte vragen sommige gemeenten zich af of een wetswijziging wel de oplossing is. De angst bestaat dat de Wams de bestaande samenwerking, waar die wel goed van de grond is gekomen, dwars gaat zitten. Daarnaast is een veel gehoorde klacht tijdens het onderzoek dat door de Wams 'Den Haag' (het Rijk) gaat bepalen hoe de gemeentelijke toegang tot het sociaal domein eruit moet komen te zien. Dat is echter niet het geval: gemeenten zijn en blijven op grond van de Wams vrij om zelf (de toegang tot) het sociaal domein in te richten. Verder denken gemeenten dat zij verplicht zijn om een (volledige) integrale toegang te organiseren. Ook dat is niet juist. Gemeenten mogen nog steeds een verkokerde toegang tot het sociaal domein hebben, zolang in de professional/toeleider in de onderzoeksfase (keukentafelgesprek en het daaropvolgende onderzoek) maar oog blijft houden voor eventuele meervoudige problematiek en daarnaar - indien noodzakelijk - onderzoek doet.

Risico's

Onduidelijkheid over de privacyregels in de sociaal domeinwetten en de AVG kan ertoe leiden dat medewerkers zowel te weinig als te veel persoonsgegevens verwerken. Te weinig, omdat professionals bij de intake te terughoudend zijn bij het verwerken (opslaan en delen) van persoonsgegevens ('Het mag niet van de AVG'), waardoor inwoners niet altijd de juiste hulp krijgen bij het oplossen van hun problemen. Te veel, omdat professionals onbewust te veel persoonsgegevens verwerken, bijvoorbeeld omdat extra informatie handig is, terwijl één van de criteria om persoonsgegevens te mogen verwerken de noodzaak daarvoor is ('need to know', in plaats van 'nice to know'). Dit leidt tot een onrechtmatige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. Daarnaast leidt het vragen om toestemming voor de verwerking van persoonsgegevens aan de cliënt - ook als dit gebeurt met het oog op de transparantie - bij de toeleiding naar hulp tot verkeerde verwachtingen bij laatstgenoemde. Zo kan de cliënt denken dat hij zijn toestemming kan intrekken, terwijl dat bij de toeleiding naar hulp niet het geval is.

Gevolgen van de Wams

Het nieuwe artikel 2.3a.1 Wmo bepaalt onder andere dat als door of namens een cliënt een hulpvraag voor het sociaal domein bij het college wordt ingediend en naar aanleiding van dat verzoek blijkt dat er mogelijk sprake is van meervoudige problematiek, het college daarnaar een onderzoek doet. Het nieuwe artikel 5.4.1 Wmo bepaalt dat het college is bevoegd tot het verwerken van persoonsgegevens van de cliënt en zijn gezinsleden, voor zover die gegevens noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de taak tot het verrichten van een onderzoek naar meervoudige of ernstige problematiek.

De Wams maakt zodoende een einde aan de discussie - en de daaruit voortvloeiende handelingsverlegenheid - over het wel of niet domeinoverstijgend mogen verwerken van persoonsgegevens. Hierdoor kunnen - als daartoe een noodzaak bestaat - gegevens worden gedeeld tussen de uitvoerders van de vier sociaal domeinwetten en tussen het sociaal domein en de aanpalende domeinen. Dit zal ook de verleiding van gemeenten om toestemming te vragen voor de verwerking van persoonsgegevens bij de toeleiding hulp wegnemen. Daarbij legt de Wams nogmaals duidelijk vast dat het college verantwoordelijk is om te onderzoeken of er sprake is van meervoudige of ernstige problematiek.

Maatregelen

Gemeenten moeten helder voor ogen hebben hoe zij de toegang tot het sociaal domein inrichten. Daarbij zijn er voor de toegang tot het sociaal domein een vijftal hoofdvarianten te onderscheiden:

- a. Het wijkteam als organisatieonderdeel van de gemeente (al dan niet met detachering van externen)
- b. Het wijkteam als externe organisatie, onder aansturing van de gemeente;
- c. Het wijkteam als externe organisatie, die haar eigen wijktramconcept aanbiedt aan een of meerdere gemeenten;
- d. Het wijkteam als samenwerkingsverband en
- e. Het wijkdienstenmodel.

Op zich maakt het voor (de organisatie van) de gegevensverwerking niet heel veel uit voor welke hoofdvariant een gemeente kiest. Wel moet een gemeenten meer samenwerkingsafspraken maken als de toeleidingstaken door externe partijen worden uitgevoerd.

Daarnaast is het van belang dat gemeenten (het college van B&W, de gemeenteraad, de directie) een helder besluit nemen welke taken bij de toegang tot het sociaal domein worden uitgevoerd. Voor de medewerkers is het van groot belang om te weten welke taak zij uitvoeren wanneer een inwoner zich meldt met een hulpvraag: een toeleidingstaak, of een hulpverleningstaak. Daarbij is een viertal hoofdvarianten te onderscheiden:

- f. Algemeen advies of doorverwijzing;
De toeleider gaat eerst onderzoeken of de inwoner een algemene vraag heeft of aanspraak kan maken op een voorliggende voorziening. Als er sprake is van een algemene vraag krijgt de inwoner een antwoord daarop. Als er sprake is van een hulpvraag buiten het sociaal domein, dan moet de inwoner ergens anders zijn en wordt de inwoner doorverwezen. Als deze taak wordt uitgevoerd door een medewerker van de gemeente in het kader van de toeleiding naar hulp, is dit een gemeentelijke taak.
- g. Toeleiding in het kader van een sociaal domeinwet;

De toeleider gaat onderzoeken wat er speelt, is daarbij alert op eventuele meervoudige problematiek en doet onderzoek. Op grond daarvan wordt een besluit genomen of de inwoner recht heeft op hulp. Dit is een taak van het college van B&W.

h. Vrij toegankelijke voorziening Jeugdwet of Wmo;

De toeleider onderzoekt of de inwoner het best geholpen is met een of meerdere gesprekken met een jeugdhulpverlener of met maatschappelijk werker. Dan volgt een verwijzing naar het Centrum voor Jeugd en Gezin, maatschappelijk werk of een afspraak met een medewerker van het wijkteam die een van deze taken ook in het pakket heeft. Dit zijn vrij toegankelijke voorzieningen. Dit zijn hulpverleningstaken.

i. Vraagverheldering;

Als de situatie is niet meteen duidelijk of als er lijkt sprake te zijn van meerdere problemen, dan volgt een afspraak met een medewerker van het wijkteam of van de gemeente om helderheid te krijgen over de hulpvraag. Als hiermee een toeleiding naar een hulpvraag volgt is dit een taak van het college van B&W. Als deze vraagverheldering leidt tot een vrij toegankelijke voorziening o.g.v. de Jeugdwet of Wmo is dit een taak die valt onder de verantwoordelijkheid van de hulpverlener.

Als gemeenten hierin duidelijke keuzes maken, is voor de professionals in het sociaal domein duidelijk:

1. of de taak die zij op dat moment uitvoeren onder toeleiding of hulpverlening valt en daardoor wordt onder andere duidelijk welke partij de verwerkingsverantwoordelijke is voor de daaruit voortvloeiende verwerking van persoonsgegevens,
2. of er een geheimhoudingsplicht van toepassing is, en zo ja welke en
3. in welk dossier (toeleidings- of hulpverleningsdossier) de gegevens moeten worden vastgelegd.

Het vorenstaande is niet alleen van belang voor de betrokken organisaties, maar ook voor de betrokken professionals en voor de inwoner/cliënt.

Gemeenten geven enerzijds aan dat de Wams een grondslag geeft voor de domeinoverstijgende verwerking van persoonsgegevens in het sociaal domein, tegelijkertijd vragen zij in de aanloop naar de start van de Wams om duidelijke richtlijnen, werkprocessen en werkinstructies t.a.v. de verwerking van persoonsgegevens. Zonder duidelijke richtlijnen en werkinstructies bestaat echter (nog steeds) het risico dat na de introductie van de Wams te veel persoonsgegevens worden verwerkt. Dit leidt tot een onrechtmatige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de inwoner. Zodoende verdient het aanbeveling om in aanloop naar de introductie van de Wams met heldere richtlijnen, werkprocessen en werkinstructies voor gemeenten te komen.

2.2. Coördinatie:

Bevindingen

Coördinatie is nu nog niet verplicht, maar vindt in de praktijk al wel veel plaats (casusregie). Uit de interviews blijkt dat de uitvoerder van de domeinwet met de zwaarste problematiek, vaak de coördinator is. De vraag waar de meeste gemeenten in de huidige praktijk mee worstelen is of, en zo ja in hoeverre in het kader van coördinatie persoonsgegevens mogen worden gedeeld. Vaak is wel duidelijk dat in het coördinatie dossier geen inhoudelijke informatie hoort. Maar wat is de precieze rol van de coördinator en hoeveel inzage heeft de coördinator in de dossiers?

Ook geven sommige gemeenten aan dat de organisatie soms niet is ingericht om casusregie te voeren. Daarnaast hebben veel gemeenten een aanpak voor casussen waar de zaak vastloopt op regelgeving.

Risico's

Op grond van het vorenstaande is ook hier het risico dat er te weinig en te veel persoonsgegevens worden gedeeld. Als de coördinator over te weinig gegevens beschikt, kan dat betekenen dat de coördinator zijn taken onvoldoende kan uitvoeren, waardoor inwoner niet altijd de juiste hulp krijgt bij het oplossen van zijn problemen. Het kan ook voorkomen dat de coördinator te veel persoonsgegevens verwerkt. Dit leidt tot een te onrechtmatige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene.

Gevolgen van de Wams

Op grond van de Wams is duidelijk beschreven welke rol de coördinator heeft en dat deze voor de uitvoering van zijn taken (domeinoverstijgend) persoonsgegevens mag verwerken. Het nieuwe artikel 2.3a.3 bepaalt onder andere dat het college zo veel mogelijk in overleg met de betrokken cliënten en de bij de gecoördineerde aanpak betrokken partijen, een coördinator aanwijst. Het nieuwe artikel 5.4.4 tweede lid bepaalt onder andere dat de coördinator bevoegd is tot het verwerken van persoonsgegevens van de cliënt en zijn gezinsleden, voor zover die gegevens noodzakelijk zijn voor de uitvoering van zijn taken.

De Wams maakt zodoende voldoende helder dat een coördinator ten behoeve van zijn taken domeinoverstijgend persoonsgegevens mag verwerken. Hierdoor kunnen - als daartoe een noodzaak bestaat - gegevens worden gedeeld tussen de uitvoerders van de vier sociaal domeinwetten en tussen het sociaal domein en de aanpalende domeinen. Daarbij moet de coördinator op grond van het nieuwe artikel 2.3a.3 lid 3 een eigen dossier bijhouden.

Maatregelen

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

Het is noodzakelijk dat de coördinator een eigen dossier bijhoudt, dat gescheiden is van de andere dossiers (toeleidingsdossier en hulpverleningsdossier).

2.3. Casusoverleg:

Algemeen

Tijdens een casusoverleg wisselen meerdere partijen in een multidisciplinair overleg persoonsgegevens met elkaar uit. Het doel is een beter begrip van de situatie en de achterliggende problematiek, om zo te komen tot een gecoördineerde aanpak waarin de activiteiten van de betrokken partijen (hulpverleners) op elkaar zijn afgestemd. Tijdens de uitvoering van een gecoördineerde aanpak kan het, tijdens de verschillende fasen van het traject, nodig of wenselijk zijn een of meer casusoverleggen te houden ten behoeve van tussentijdse afstemming.

In het geval van een (casus)overleg is sprake van verwerking van persoonsgegevens zoals bedoeld in de AVG⁴⁵. De huidige regelgeving over samenwerking met betrekking tot gegevensverwerking is echter gebaseerd op bilaterale gegevensverstrekking en komt daardoor onvoldoende tegemoet aan de behoefte om multilateraal gegevens te kunnen verstrekken, zoals onontkoombaar is tijdens een casusoverleg. Dit stelt de huidige praktijk voor een aantal problemen.

Bevindingen

Op dit moment is er bij veel gemeenten onduidelijkheid over de vraag in welke gevallen een casusoverleg mag plaatsvinden: een casusoverleg mag alleen anoniem plaatsvinden ('Het mag niet van de AVG') en als het wel mag, welke gegevens mogen dan worden vastgelegd, dan wel worden gedeeld? Sommige gemeenten hebben daarom wel een casusoverleg, maar dan een overleg waar de casussen alleen anoniem worden besproken. Op deze manier probeert men privacydiscussies met deelnemende partijen te vermijden. Als er sprake is van een jeugdcasus, of crisissituaties dan vindt er vaak wel een casusoverleg plaats. Een paar gemeenten geeft aan dat het casusoverleg op papier goed is geregeld, maar dat het onduidelijk is hoe de praktijk verloopt. Bij een aantal gemeenten is het niet vanzelfsprekend dat de inwoner er altijd bij betrokken is, dan wel is de inwoner niet altijd standaard aanwezig. Een andere oplossing om discussies te vermijden is - zoals sommige gemeenten aangeven - het vragen van toestemming aan de betrokkene om de casus in het casusoverleg te bespreken.

⁴⁵ Hoewel het gaat om mondelinge overdracht van gegevens, betreft het immers gegevens die - met referentie aan artikel 2, eerste lid, AVG - in de regel 'in een bestand zijn opgenomen'. Bovendien is de uitkomst van het overleg in de meeste gevallen 'bestemd om in een bestand te worden opgenomen'.

Risico's

Op grond van het vorenstaande is ook hier - net als bij de toegang - het risico dat er te weinig en te veel persoonsgegevens wordt verwerkt. Als er te weinig persoonsgegevens worden verwerkt, kan dat betekenen dat de hulpverlening niet goed van de grond komt. Als er te veel persoonsgegevens worden verwerkt is dat een te grote inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene.

Gevolgen van de Wams

Het nieuwe artikel 5.4.3 Wmo bepaalt onder andere dat partijen kunnen deelnemen aan een casusoverleg voor zover het college of de coördinator heeft vastgesteld dat deelname noodzakelijk is gelet op de betrokkenheid van de desbetreffende partij bij het onderzoek of de gecoördineerde aanpak. Het college, de coördinator en partijen die deelnemen aan dat casusoverleg, zijn bevoegd persoonsgegevens te verwerken over de cliënt, voor zover dat noodzakelijk is. Het college of de coördinator nodigt de cliënt uit voor het casusoverleg, tenzij zwaarwegende belangen zich daartegen verzetten.

De Wams maakt zodoende voldoende helder dat een casusoverleg - indien noodzakelijk - kan worden gehouden. Daarbij geeft het artikel ook aan dat een deelnemer aan het casusoverleg bevoegd is om persoonsgegevens van de betrokkene te overleggen, de coördinator de afspraken die zijn gemaakt vastlegt en dat een deelnemer aan het overleg gegevens mag vastleggen. Dit allemaal onder bepaalde voorwaarden.

Maatregelen

Deze wetwijzigingen nemen veel onduidelijkheden ten aanzien van het casusoverleg weg. Gelet op de vragen waar gemeenten mee worstelen, is het raadzaam dat gemeenten voorafgaand aan de introductie van de Wams werkprocessen/werkinstructies krijgen over de spelregels van het casusoverleg.⁴⁶

2.4. Conclusies

Gelet op de gehouden interviews zijn er drie conclusies te trekken

⁴⁶ Hierbij kan het beste worden aangesloten bij de regels over het casusoverleg in de zorg- en veiligheidshuizen.

1. De Wams zal aan veel privacydiscussies en de daaraan gekoppelde handelingsverlegenheid in het sociaal domein een einde maken.
2. De toeleiding, hulpverlening en coördinatie zijn drie verschillende taken. Dit betekent dat de persoonsgegevens die in het kader van deze taken worden verwerkt, ook apart moeten worden opgeslagen. De geautomatiseerde systemen moeten voor deze taken zodoende goed worden afgeschermd (autorisaties).
3. Ondanks de Wams is er nog veel onzekerheid bij gemeenten over de verwerking van persoonsgegevens. Dat komt ook door het vele verloop onder de gemeentelijke medewerkers. Om die reden is het van belang om in de aanloop naar de introductie van de Wams in te zetten op een gemeentebrede privacytraining. Deze training moet ervoor zorgen dat de privacykennis van de professionals in het sociaal domein een nieuwe impuls krijgt, waardoor de handelingsverlegenheid substantieel daalt. Daarbij zou deze privacytraining zoveel mogelijk wordt geregisseerd door de VNG (VNG Academie), om er zo voor te zorgen dat gemeenten zoveel mogelijk hetzelfde kennisniveau krijgen en er wordt gewerkt met trainers die verstand hebben van de gemeentelijke praktijk, c.q. het sociaal domein.

2.5. Samenvatting

De eindconclusie is dat gemeenten voorafgaand aan de introductie van de Wams zeer terughoudend zijn met het integraal verwerken van persoonsgegevens in het sociaal domein, omdat zij van mening zijn dat dit niet mag. De Wams zal aan deze terughoudendheid een einde maken, omdat de wetswijziging heldere kaders schept. Dit blijkt ook uit de interviews. Daarbij blijven gemeenten zich, ook na de introductie van de Wams, zorgen maken over de samenwerking met de aanpalende domeinen. Tot nu toe wordt deze samenwerking als zeer moeizaam ervaren. Met name het beroepsgeheim van professionals in het sociaal domein en de aanpalende domeinen, wordt als zeer belemmerend ervaren in de samenwerking en de angst is dat de Wams daar niets, dan wel te weinig aan zal veranderen.

Gemeenten kunnen het zichzelf gemakkelijker maken door duidelijke keuzes te maken ten aanzien van de inrichting van de toegang tot het sociaal domein (duidelijkheid over de positie van het wijkteam en de taak die een toeleidingsmedewerker verricht: toeleiding, of hulpverlening?).

Een randvoorwaarde voor een succesvolle start van de Wams is dat professionals, beleidsmedewerkers en juridische medewerkers van de gemeente voorafgaand aan de introductie van de Wams uniform worden getraind in de omgang met persoonsgegevens. Daarbij moeten er - ook voor de aanpalende domeinen - heldere werkinstructies en handreikingen komen, zodat het voor alle betrokken partijen helder is, wanneer welke persoonsgegevens mogen worden verwerkt.

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

Het zou verstandig zijn als de VNG het voortouw neemt bij de ontwikkeling van de trainingen en de handreikingen. Op deze manier verdwijnen de meeste privacydiscussies naar de achtergrond en leidt dat tot een vliegende start van de Wams.

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

Bijlage B: Gesprekspartners

Interviews

Organisatie	Naam
Gemeenten	
Aa en Hunze	[Redacted]
Apeldoorn	[Redacted]
Bronckhorst	[Redacted]
Den Helder	[Redacted]
Dongen	[Redacted]
Dordrecht	[Redacted]
Het Hogeland	[Redacted]
Horst aan de Maas	[Redacted]
Katwijk	[Redacted]
Nijmegen	[Redacted]
Oldenzaal	[Redacted]
Overbetuwe	[Redacted]

Organisatie	Naam
's-Gravenhage	[Redacted]
Tilburg	[Redacted]
Waddinxveen	[Redacted]
Zoetermeer	[Redacted]
Overig	
Uitwisseling Persoonsgegevens en Privacy Sociaal Domein (UPP)	[Redacted]
BMC	[Redacted]
VNG Realisatie	[Redacted]

Begeleidingscommissie

Organisatie	Naam
Ministerie van BZK	[Redacted]
Ministerie van SZW	[Redacted]
Ministerie van VWS	[Redacted]
Ministerie van Justitie en Veiligheid	[Redacted]
VNG	[Redacted]
VNG Realisatie	[Redacted]
Divosa	[Redacted]

Bijlage C: gebruikte bronnen

Rapporten en studies

Autoriteit Persoonsgegevens (2018), *Gegevensverwerking gemeente Nijmegen bij toeleiding naar hulp. Wordt bij het gebruik van de zelfredzaamheidsmatrix voldaan aan het noodzakelijkheidsvereiste*

Autoriteit Persoonsgegevens (2018), *Gegevensverwerking gemeente Zaanstad bij toeleiding naar hulp Wordt bij het gebruik van de zelfredzaamheidsmatrix voldaan aan het noodzakelijkheidsvereiste*

Autoriteit Persoonsgegevens (2016), *Verwerking van persoonsgegevens in het sociaal domein: De rol van toestemming. Onderzoeksrapport op basis van inlichtingen van 41 gemeenten*

Deloitte (2020), *COVID-19 en schuldenproblematiek in Nederland. Onderzoek en oplossingsrichtingen voor een gezamenlijk actieplan*

LPBL (2013), *Indicatieve MKBA Proeftuin Gezinsmanagement*

LPBL (2012), *MKBA MPG Aanpak Amsterdam*

LPBL (2011), *De kracht van 1-gezin-1-plan in cijfers. Het maatschappelijk rendement van de nieuwe aanpak*

Ministerie van BZK (2020), *Handleiding overheidstarieven 2021.*

Ministerie van EZK (2020), *Steun- en herstellepakket. Brief d.d. 28 augustus 2020*

Movisie (2020), *Sociale (wijk)teams: vijf jaar later. Vierde landelijke peiling onder gemeenten (zomer 2019)*

Regioplan & Cebeon (2019), *De arbeidsmarkt van het sociaal domein*

Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact van het Coronavirus (2020), *Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis*

VNG (2020), *Position Paper voor het AO Financiële Verhoudingen*

VNG Realisatie (2021), *Impactanalyse Wijziging Wet gemeentelijke schuldhulpverlening*

VNG Realisatie

Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070 373 8008 | realisatie@vng.nl

vngrealisatie.nl

Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein. Voorstel van wet. Versie december 2020
Wet aanpak samenhangende meervoudige problematiek sociaal domein. Memorie van Toelichting. Concept versie 9 december 2020

Internet

<https://vng.nl/artikelen/common-ground>

<https://vng.nl/rubrieken/onderwerpen/samen-organiseren>

<https://vng.nl/sites/default/files/2020-11/20201109-ondersteuning-gedupeerde-ouders-kinderopvangtoeslagaffaire.pdf>